WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 16 lipca 2009 r.*

W sprawie C-189/08

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Hoge Raad der Nederlanden (Niderlandy) postanowieniem z dnia 4 kwietnia 2008 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 8 maja 2008 r., w postępowaniu:

Zuid-Chemie BV

przeciwko

Philippo's Mineralenfabriek NV/SA,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: P. Jann, prezes izby, M. Ilešič, A. Tizzano, E. Levits (sprawozdawca) i J.J. Kasel, sędziowie,

* Język postępowania: niderlandzki.

rzecznik generalny: J. Mazák,
sekretarz: R. Şereş, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 23 kwietnia 2009 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu Zuid-Chemie BV przez P. Knijpa, advocaat,

— w imieniu Philippo's Mineralenfabriek NV/SA przez M. Polaka, advocaat,

— w imieniu rządu niderlandzkiego przez C. Wissels oraz M. Noort, działające w charakterze pełnomocników,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez A.M. Rouchaud-Joët oraz P. van Nuffela, działających w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 5 pkt 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12 s. 1).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Zuid-Chemie BV (zwaną dalej „Zuid-Chemie"), przedsiębiorstwem produkującym nawozy sztuczne, z siedzibą w Sas van Gent (Niderlandy), a Philippo's Mineralenfabriek NV/SA (zwaną dalej „Philippo's"), z siedzibą w Essen (Belgia), w przedmiocie dostawy przez tę ostatnią na rzecz Zuid-Chemie zanieczyszczonego produktu używanego do produkcji nawozów sztucznych.

Ramy prawne

3 Zgodnie z art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001, należącym do sekcji 1 rozdziału II tego rozporządzenia, zatytułowanej „Przepisy ogólne":

„Z zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane, niezależnie od ich obywatelstwa, przed sądy tego państwa członkowskiego".

4 Artykuł 3 ust. 1 tego samego rozporządzenia przewiduje:

„Osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane przed sądy innego państwa członkowskiego tylko zgodnie z przepisami sekcji 2–7 niniejszego rozdziału".

5 Artykuł 5 tego rozporządzenia, należący do sekcji 2 tego samego rozdziału II, zatytułowany „Jurysdykcja szczególna", stanowi:

„Osoba, która ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, może być pozwana w innym państwie członkowskim:

[…]

3) jeżeli przedmiotem postępowania jest czyn niedozwolony lub czyn podobny do czynu niedozwolonego albo roszczenia wynikające z takiego czynu — przed sąd miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę;

[…]".

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

6 Zuid-Chemie, przedsiębiorstwo trudniące się produkcją nawozów sztucznych, kupiła w lipcu 2000 r. od HCI Chemicals Benelux BV (zwanej dalej „HCI"), przedsiębiorstwa z siedzibą w Rotterdamie (Niderlandy), dwie partie produktu pod nazwą „micromix".

7 HCI, która sama nie jest w stanie wyprodukować micromiksu, zamówiła ten produkt u spółki Philippo's i dostarczyła jej składniki wymagane do jego produkcji, z wyjątkiem jednego z nich. Ten brakujący składnik Philippo's zakupiła, za zgodą HCI, od G.J. de Poorter, działającej pod nazwą Poortershaven w Rotterdamie.

8 Philippo's wyprodukowała micromix w należącej do niej fabryce w Belgii. Zuid-Chemie odebrała tam wskazany produkt.

9 Następnie Zuid-Chemie dokonała obróbki micromiksu w należącej do niej fabryce w Niderlandach, uzyskując różne partie nawozu sztucznego i sprzedała oraz dokonała wysyłki partii tego nawozu swoim klientom.

10 W późniejszym czasie okazało się, że zawartość kadmu w dostarczonym przez Poortershaven siarczanie cynku była stanowczo zbyt wysoka, w związku z czym nawóz sztuczny mógł być użyty jedynie w ograniczonym stopniu, co zdaniem Zuid-Chemie doprowadziło do poniesienia przez nią szkody.

11 W dniu 17 stycznia 2003 r. Zuid-Chemie wytoczyła przed Rechtbank Middelburg (Niderlandy) powództwo przeciwko Philippo's obejmujące żądania stwierdzenia, że Philippo's odpowiada względem Zuid-Chemie za wyrządzoną spółce Zuid-Chemie

szkodę oraz zasądzenia od Philippo's na rzecz Zuid-Chemie zapłaty szeregu kwot w związku z poniesioną przez nią szkodą oraz odszkodowania i zadośćuczynienia, wraz z odsetkami i kosztami procesowymi.

12 Wyrokiem z dnia 10 grudnia 2003 r. Rechtbank Middelburg stwierdził, że nie jest właściwy do rozstrzygnięcia sporu w tej sprawie, ponieważ dla celów zastosowania art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 wyrażenie „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę", obejmuje zarówno miejsce zdarzenia powodującego szkodę („Handlungsort"), jak i miejsce, w którym wystąpiła pierwotna szkoda („Erfolgsort"). Jeżeli chodzi o miejsce, w którym wystąpiła szkoda, sąd ten uznał, że pierwotna szkoda wyrządzona spółce Zuid-Chemie nastąpiła w Essen (Belgia), bowiem to właśnie tam nastąpił odbiór przez nią dostawy zanieczyszczonego micromiksu.

13 Przed Gerechtshof te 's-Gravenhage (sądem apelacyjnym w La Haye) żadna ze stron nie kwestionowała, że Essen jest miejscem zdarzenia powodującego szkodę, ponieważ tam wyprodukowano zanieczyszczony micromix. Jeżeli chodzi o miejsce, w którym wystąpiła szkoda, sąd ten utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji. W tej kwestii sąd ten stwierdził, że elementem decydującym był jakoby czyn niedozwolony Philippo's, a nie fakt, czy zanieczyszczony micromix spowodował zanieczyszczenie nawozu produkowanego przez Zuid-Chemie w Niderlandach. Ponadto (pierwotna) szkoda poniesiona przez Zuid-Chemie wystąpiła w Essen, ponieważ dostawa zanieczyszczonego produktu miała miejsce „w fabryce".

14 Zuid-Chemie wniosła skargę kasacyjną od wyroku Gerechtshof te 's-Gravenhage do sądu odsyłającego. Sąd ten uznał, że spór dotyczy wyrażenia „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę", w rozumieniu art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 i że wykładnia tego pojęcia jest niezbędna dla wydania rozstrzygnięcia w zawisłej przed nim sprawie.

15 W tej sytuacji Hoge Raad der Nederlanden postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Jaką szkodę należy w przypadku czynu niedozwolonego, takiego jak czyn, który stanowi podstawę żądań Zuid-Chemie, uznać za pierwotną szkodę powstałą wskutek tego czynu: szkodę powstałą wskutek dostawy wadliwego produktu czy szkodę powstałą przy zwykłym użyciu produktu w celu, dla którego był on przeznaczony?

2) Jeżeli prawidłowy jest drugi wariant [druga hipoteza]: czy miejsce, w którym powstała ta szkoda, może zostać uznane jedynie wówczas za »miejsce gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę« w rozumieniu art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, gdy szkoda polega na fizycznej szkodzie na osobie lub rzeczy, czy [też] jest to również możliwe, gdy (w pierwszej kolejności [na tym etapie]) powstanie jedynie szkoda majątkowa?".

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

16 Za pomocą pytania pierwszego sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że w ramach sporu takiego jak w postępowaniu przed sądem krajowym wyrażenie „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę", oznacza miejsce dostawy wadliwego produktu kupującemu, czy też odnosi się ono do miejsca, w którym wystąpiła pierwotna szkoda wskutek zwykłego użycia produktu w celu, dla którego był on przeznaczony.

17 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przypomnieć, że, po pierwsze, według utrwalonego orzecznictwa przepisy rozporządzenia nr 44/2001 powinny być przedmiotem wykładni autonomicznej, przy odwołaniu się do wprowadzanego przez nie systemu oraz do jego celów (zob. w szczególności wyroki: z dnia 2 października 2008 r. w sprawie C-372/07 Hassett i Doherty, Zb.Orz. s. I-7403, pkt 17; a także z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie C-167/08 Draka NK Cables i in., Zb.Orz. s. I-3477, pkt 19).

18 Po drugie, w zakresie, w jakim rozporządzenie nr 44/2001 zastępuje obecnie w stosunkach między państwami członkowskimi Konwencję z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32), zmienioną późniejszymi konwencjami o przystąpieniu nowych państw członkowskich do tej konwencji (zwaną dalej „konwencją brukselską"), wykładania dokonana przez Trybunał w odniesieniu do pierwotnych przepisów [postanowień tej konwencji] jest także ważna dla późniejszych przepisów [rozporządzenia], jako że przepisy konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr 44/2001 można uznać za równorzędne [ekwiwalentne].

19 Otóż mające w niniejszej sprawie zastosowanie przepisy rozporządzenia nr 44/2001 kierują się tą samą logiką [mają taką samą systematykę] co konwencja brukselska i ponadto mają niemal identyczne brzmienie. Wobec tej ekwiwalencji [przepisów] należy zapewnić, zgodnie z motywem 19 rozporządzenia nr 44/2001, kontynuację wykładni pomiędzy tymi dwoma instrumentami (zob. ww. wyrok w sprawie Draka NK Cables i in., pkt 20; wyrok z dnia 14 maja 2009 r. w sprawie C-180/06 Ilsinger, Zb.Orz. s. I-3961, pkt 58).

20 Ponadto należy przypomnieć, że Trybunał orzekł już w ramach wykładni art. 5 ust. 3 konwencji brukselskiej, iż system przyznawania jurysdykcji ogólnej, przewidziany w tytule II konwencji, opiera się na podstawowej zasadzie, wyrażonej w jej art. 2 akapit pierwszy, w myśl której osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium umawiającego się państwa mogą być pozywane przed sądy tego państwa, niezależnie od ich obywatelstwa (wyrok z dnia 10 czerwca 2004 r. w sprawie C-168/02 Kronhofer, Zb.Orz. s. I-6009, pkt 12).

21 Wyłącznie na zasadzie odstępstwa od tej podstawowej zasady jurysdykcji sądu miejsca zamieszkania pozwanego sekcja 2 tytułu II konwencji brukselskiej przewiduje pewną liczbę przypadków jurysdykcji szczególnej, wśród których figuruje przypadek z [do których należy jurysdykcja na podstawie] art. 5 ust 3 tej konwencji (ww. wyrok w sprawie Kronhofer, pkt 13).

22 Trybunał orzekł również, że powyższe reguły dotyczące jurysdykcji szczególnej podlegają wykładni ścisłej, która nie może wykraczać poza przypadki wyraźnie przewidziane w konwencji brukselskiej (zob. wyroki: z dnia 27 września 1988 r. w sprawie 189/87 Kalfelis, Rec. s. 5565, pkt 19; z dnia 15 stycznia 2004 r. w sprawie C-433/01 Blijdenstein, Rec. s. I-981, pkt 25; ww. wyrok w sprawie Kronhofer, pkt 14).

23 Jednakże zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, w przypadku gdy miejsce zdarzenia mogącego wywołać odpowiedzialność odszkodowawczą z tytułu popełnienia czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego nie jest miejscem, w którym wystąpiła spowodowana przez to zdarzenie szkoda, wyrażenie „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę", występujące w art. 5 ust. 3 konwencji brukselskiej, należy rozumieć w ten sposób, że obejmuje ono swoim zakresem zarówno miejsce wystąpienia samej szkody, jak również miejsce zdarzenia będącego przyczyną tej szkody, wobec czego pozew może zostać skierowany przeciwko pozwanemu według wyboru powoda do sądu jednego z tych miejsc (zob. w szczególności wyroki: z dnia 30 listopada 1976 r. w sprawie 21/76 Mines de potasse d'Alsace, Rec. s. 1735, pkt 24, 25; z dnia 1 października 2002 r. w sprawie C-167/00 Henkel, Rec. s. I-8111, pkt 44; z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie C-18/02 DFDS Torline, Rec. s. I-1417, pkt 40; ww. wyrok w sprawie Kronhofer, pkt 16).

24 W tym kontekście Trybunał sprecyzował, że zasada wyrażona w art. 5 ust. 3 konwencji brukselskiej jest oparta na istnieniu łącznika wynikającego ze szczególnie ścisłego związku pomiędzy roszczeniem a sądem miejsca, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, który uzasadnia przyznanie jurysdykcji temu sądowi ze względu na prawidłowe administrowanie wymiarem sprawiedliwości oraz sprawną organizację postępowania (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Mines de potasse d'Alsace, pkt 11; wyroki: z dnia 11 stycznia 1990 r. w sprawie C-220/88 Dumez France i Tracoba, Rec. s. I-49, pkt 17; z dnia 7 marca 1995 r. w sprawie C-68/93 Shevill i in., Rec. s. I-415, pkt 19; a także z dnia 19 września 1995 r. w sprawie C-364/93 Marinari, Rec. s. I-2719, pkt 10). W istocie sąd miejsca, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, jest zwykle predestynowany do orzeczenia w sprawie, w szczególności z powodu bliskości względem sporu i łatwości w przeprowadzeniu postępowania dowodowego (zob. ww. wyrok w sprawie Henkel, pkt 46).

25 O ile dla stron postępowania przed sądem krajowym bezsporne jest, co zostało podniesione w pkt 13 niniejszego wyroku, że Essen jest miejscem, gdzie nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę („Handlungsort"), brak pomiędzy nimi zgody co do miejsca, w którym wystąpiła szkoda („Erfolgsort").

26 Zgodnie z orzecznictwem przywołanym w pkt 23 niniejszego wyroku miejscem tym jest miejsce, gdzie zdarzenie mogące wywołać odpowiedzialność odszkodowawczą z tytułu popełnienia czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego spowodowało wystąpienie szkody.

27 Otóż miejsca wystąpienia szkody nie można mylić z miejscem, w którym nastąpiło zdarzenie, które uszkodziło sam produkt, którym to miejscem jest w istocie miejsce wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę. Miejscem „wystąpienia [zmaterializowania się] szkody" (zob. ww. wyroki: w sprawie Mines de potasse d'Alsace, pkt 15; w sprawie Shevill i in., pkt 21) jest miejsce, gdzie zdarzenie będące powodem powstania szkody przejawiło swoje szkodliwe skutki, to znaczy miejsce, gdzie szkoda spowodowana przez wadliwy produkt wyraźnie się zamanifestuje.

28 Otóż należy przypomnieć, że orzecznictwo wyraźnie rozróżnia pomiędzy szkodą i zdarzeniem będącym przyczyną tej szkody, orzekając w tej kwestii, że odpowiedzialność odszkodowawcza z tytułu popełnienia czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego może być brana pod uwagę tylko pod warunkiem, że pomiędzy tymi dwoma elementami może zostać stwierdzony związek przyczynowy (zob. ww. wyrok w sprawie Mines de potasse d'Alsace, pkt 16).

29 W świetle powyższych rozważań miejscem, w którym wystąpiła szkoda, może być jedynie położona w Niderlandach fabryka Zuid-Chemie, gdzie micromix, będący wadliwym produktem, został poddany obróbce i przekształcony w nawóz sztuczny, powodując w stosunku do niego powstanie szkody materialnej, poniesionej przez Zuid-Chemie, wykraczającej poza szkodę w samym micromiksie.

30 Ponadto należy podnieść, że forum sądów niderlandzkich otwarte w ten sposób dla Zuid-Chemie pozwala, w szczególności ze względów wskazanych w pkt 24 niniejszego wyroku, na to, by spór rozstrzygnął predestynowany do tego sąd i w związku z tym, aby zasada jurysdykcji szczególnej ustanowiona w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 była skuteczna.

31 W tym przedmiocie użyteczne jest przypomnienie, że dokonując wykładni art. 5 ust. 3 konwencji brukselskiej, zgodnie z którą przepis ten obejmuje nie tylko miejsce zdarzenia powodującego szkodę, lecz również miejsce, w którym wystąpiła szkoda, Trybunał uznał, że wzięcie pod uwagę jedynie miejsca zdarzenia powodującego szkodę spowodowałoby w licznych przypadkach konfuzję pomiędzy zakresem jurysdykcji na podstawie art. 2 oraz art. 5 ust. 3 tej konwencji, tak że ten ostatni przepis utraciłby w tym zakresie swoją skuteczność (zob. ww. wyroki: w sprawie Mines de potasse d'Alsace, pkt 15, 20; w sprawie Shevill i in., pkt 22). W istocie problem konfuzji między zakresami jurysdykcji dotyczy w równym stopniu sytuacji, w której w danym przypadku nie zostałoby wzięte pod uwagę miejsce wystąpienia szkody inne niż miejsce zdarzenia powodującego szkodę.

32 Z powyższych rozważań wynika, że art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że w ramach sporu takiego jak w postępowaniu przed sądem krajowym wyrażenie „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę", oznacza miejsce, w którym wystąpiła pierwotna szkoda wskutek zwykłego użycia produktu w celu, dla którego był on przeznaczony.

W przedmiocie pytania drugiego

33 W przypadku odpowiedzi na pytanie pierwsze, że art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że wyrażenie „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę", oznacza miejsce, w którym wystąpiła pierwotna szkoda wskutek zwykłego użycia produktu w celu, dla którego był on przeznaczony, sąd odsyłający pyta ponadto, czy szkoda ta powinna polegać na fizycznej szkodzie na osobie lub rzeczy, czy [też] może to również być (w pierwszej kolejności [na tym etapie]) jedynie szkoda majątkowa.

34 W tej kwestii należy przypomnieć, że, co zostało powiedziane w pkt 9 i 10 niniejszego wyroku, przekształcenie przez Zuid-Chemie zanieczyszczonego micromiksu spowodowało, że nawóz sztuczny mógł być użyty jedynie w ograniczonym stopniu, względnie w ogóle nie mógł zostać użyty, co, zdaniem Zuid-Chemie, wyrządziło jej szkodę.

35 Jako że pierwotna szkoda poniesiona przez Zuid-Chemie polega zatem na fizycznej szkodzie na rzeczy, należy stwierdzić, że pytanie, czy szkoda wyłącznie majątkowa byłaby, na tym etapie, wystarczająca z punktu widzenia wykładni zaprezentowanej w pkt 32 niniejszego wyroku, ma charakter hipotetyczny.

36 Biorąc pod uwagę to stwierdzenie i przez wzgląd na funkcję powierzoną Trybunałowi, którą jest wkład w administrowanie wymiarem sprawiedliwości w państwach członkowskich, a nie formułowanie opinii o charakterze doradczym w odpowiedzi na ogólne lub hipotetyczne pytania (wyrok z dnia 18 grudnia 2007 r. w sprawie C-62/06 ZF Zefeser, Zb.Orz. s. I-11995, pkt 15), nie ma potrzeby odpowiadać na pytanie drugie.

W przedmiocie kosztów

37 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 5 ust. 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, że

w ramach sporu takiego jak w postępowaniu przed sądem krajowym wyrażenie „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę”, oznacza miejsce, w którym wystąpiła pierwotna szkoda wskutek zwykłego użycia produktu w celu, dla którego był on przeznaczony.

Podpisy